

Standens visittkort til allmennheten

Nina Dalen Dalen

Knut Dalen Dalen

knut.dalen@nevropsykolog.no

Hvordan Fagetisk råd vurderer klagesaker i dagens modell, blir en godt bevart hemmelighet for klager og samfunnet for øvrig.

Nina Dalen, Knut Dalen (Foto: privat)

Svarene fra leder i Fagetisk råd (FER), Mette E. Garmannslund (Garmannslund, 2024a; Garmannslund, 2024b; Garmannslund, 2024c) til Pål Grøndahl (Grøndahl, 2024a; Grøndahl, 2024b) i debatten om tvangsetikk inneholder etter vårt syn en rekke påstander om den nye klagebehandlingsmodellen som ble innført i 2023, som vi ønsker å diskutere.

Vi mener det er uheldig at Norsk psykologforening (NPF) har valgt en modell hvor klagebehandlingen nå skjer i det lukkede rom.

Psykologenes samfunnsmandat

Ideen om det lukkede roms taktikk er ikke ukjent for oss. Sverige lukket sine fagetiske dører på slutten av 1990-tallet. Resultatet var en markant nedgang i klagesaker. Klagen gikk heller til tilsynsmyndighetene. I de nordiske samarbeidsmøtene på 90- og 2000-tallet argumenterte medlemmene i FER mot lukking av saksbehandlingsprosessen. Vi mente at lukking av saksbehandlingen var i strid med psykologenes samfunnsmandat i Norge.

Norske psykologer er i en særstilling hva gjelder myndighet og ansvar. Psykologene i Norge har en politisk legitimitet, og med det følger normative forventninger til psykologprofesjonen. I boken Profesjonsetikk for psykologar (Dalen & Dalen, 2019, side 20–21) skriver vi at psykologer kan bli stilt

til ansvar for sine handlinger, og at de må være faglig og etisk i stand til å grunnegi sine vurderinger, avgjørelser og handlinger.

Befolkningens tillit

Garmannslund skriver at valg av klagemodell må veie hensyn til klager, psykolog og tilliten til befolkningen opp mot hverandre, og at det ikke lar seg gjøre å få til en ordning som vil ivareta alle hensyn like godt. Vi mener at en åpen klageprosess er nødvendig for å ivareta befolkningens tillit til profesjonen.

Overskriften, «Standens visittkort til allmennheten», er et sitat fra et foredrag professor Knut Erik Tranøy holdt for de fagetiske rådene i de nordiske psykologforeningene for snart 30 år siden, da Knut Dalen var medlem i FER. Tranøy var opptatt av at fagetikken er viktig for at samfunnet kan ha tillit til psykologprofesjonen. Han mente åpenhet om hvordan profesjonen håndterer fagetiske utfordringer, var en av forutsetningene for at fagetikken skulle være tillitsskapende. Gjennom fagetikken har profesjonen definert hva en regner som god standard når en utøver profesjonelt arbeid som psykolog. Hvilken kvalitet skal mottakere av psykologers tjenester forvente å få?

Klage som inngang til refleksjon

Vi oppfatter at FER legger til grunn at psykologer lærer og reflekterer best bak lukkede dører. Endringene i FERs arbeid skal ifølge Garmannslund være godt forankret i teori og forskning, men vi har ikke sett noen referanser til denne påstanden i hennes innlegg. Våre erfaringer gjennom ca. 30 år viser at norske psykologer på en utmerket måte evner å delta i en åpen fagetisk refleksjon. Når så NPF hensetter fagetiske refleksjoner til det lukkede rom, er det vanskelig å følge retorikken om at lukkede dører skal fremme refleksjon, læring og ansvar.

Fag, jus og etikk

På slutten av 1990-tallet ble en psykolog klaget inn til FER. I denne saken konkluderte rådet med at psykologen hadde brutt flere av punktene i Etsiske retningslinjer for nordiske psykologer. Psykologen var ikke enig i denne konklusjonen, og tok saken til retten. Hennes krav var at FERs konklusjon skulle kjennes ugyldig. Den innklagede psykologen fikk ikke medhold i tingretten, anket saken inn for lagmannsretten, men tapte også i denne rettsrunden. Anken til Høyesterett ble avvist, begrunnet med at hun hadde meldt seg ut av NPF, og derfor ikke hadde rettslig interesse i saken.

Både tingretten og lagmannsretten slo fast at profesjonsetiske vurderinger skal gjøres innenfor profesjonen. På denne måten anerkjente retten at profesjonsetikk inneholder både fag og etikk, og at de etiske vurderingene må gjøres der faget finnes. I dommene ble det vist til at retten mangler faglig kunnskap til å avgjøre om det er begått profesjonsetiske brudd. Ut fra dette kan vi ikke forstå hva Garmannslund viser til når hun skriver at en styrke i den nye ordningen er at den tar på alvor FERs mandat og ikke er et juridisk regelverk utkledd som etikk.

En profesjon er definert ved at det er en organisert gruppe. Profesjonsforeningen skal garantere at oppgavene blir utført i samsvar med faglige og etiske standarder (Molander & Terum, 2010). Dette har alltid vært kjernen i FERs mandat. Fagetikken er strengere enn jussen, og de fleste fagetiske brudd er ikke lovbrudd. Tankegangen er at når psykologen blir gjort oppmerksom på det etiske bruddet, er dette ment som en veiledning for å bedre psykologens faglige og etiske praksis i fremtiden.

Vi mener at en styrke med åpen klagebehandling er at profesjonen fortsatt selv kan definere hva som er profesjonens standard, og vise dette utad. Er det juridiske brudd, ja, da overlater vi det til tilsynsmyndighetene. Om vi ikke på egen hånd kan definere og holde i hevd våre standarder, hva skjer da med profesjonen?

Barnesakkyndig arbeid i foreldretvister

Både Garmannslund og Grøndahl er inne på at sakkyndige psykologer kan bli gjenstand for klageprosesser i den hensikt å svekke den sakkyndiges arbeid eller for å påvirke en pågående foreldrekonflikt. Taktisk innklaging har vært en problemstilling gjennom flere tiår. Ulike løsninger har vært forsøkt, inkludert å utelukke barnefordelingssaker fra klageordningen eller ikke å behandle saker som samtidig blir behandlet i rettsvesenet. Spesielt på 90-tallet var det vanlig at advokater gjorde et stort nummer av at saken var klaget inn til NPF, uavhengig av resultatet. Poenget var at det var sendt en klage. At FERs klagemodell er endret til en muntlig refleksjonsamtale uten konklusjon eller vedtak, endrer etter vårt syn ikke at sakkyndige kan få denne typen taktiske klagesaker mot seg. Så lenge det er mulig å klage, kan dette misbrukes.

Det som imidlertid følger av endringen, er at saksbehandlingen lukkes. Åpenhet i klagebehandlingen er etter vårt syn viktig for å sikre læring. Klagen på sakkyndige handlet i vår tid blant annet om diagnostisering på spinkelt grunnlag, partiskhet og uhøflig oppførsel i andres hjem. Det var mye å sette fingeren på, og psykologene tok ansvar, lærte og reflekterte. Noen gjengangere av sakkyndige fikk også advarsel da bruddene var så alvorlige at det sakkyndige arbeidets verdi for å opplyse retten faktisk var svekket.

Åpenhet og innsyn

Vi mener at en åpen og kontradiktorisk klageprosess har vært en suksess. Praksisfeltet er gjennom alle år endret som følge av kunnskap om hva som skjer i det lukkede (terapeutiske) rom. Samfunnet har stor tillit til psykologprofesjonen og NPF. Profesjonen har møtt kritikk fra samfunnet utenfor på en transparent måte, og vist hvordan denne blir behandlet for å sikre at psykologer følger det som til enhver tid er definert som god etisk utøvelse av faget. Garmannslund hevder klageprosessen nå er tryggere. Ut fra det som Grøndahl skriver, er det ikke gitt at alle psykologer opplever en lukket saksbehandling som trygg. Hvordan NPF vurderer de etiske sidene i klagen, blir en godt bevart hemmelighet for klager og samfunnet for øvrig. Vi mener det er mulig å ivareta alle intensjonene med fagetikken – veilede psykologen, beskytte brukere av våre tjenester og ivareta tilliten befolkningen har til profesjonen – ved en åpen klagebehandling.

Krav om transparens, åpenhet og innsyn har fått innpass på mange områder i samfunnet. I våre dager er det utenkelig at pasienter ikke skal få innsyn i det vi skriver i journalene deres. Det er et paradoks at dette ikke omfatter NPFs vurdering av innholdet i en fagetisk klage.

Merknad: Begge forfatterne har vært ledere av FER. KD har i tillegg vært leder i Ankeutvalget for fagetiske klagesaker (AFEK). ND har vært medlem i Board of Ethics i EFPA og ble etterfulgt av Mette E. Garmannslund som representant for NPF.

Referanser

Dalen, N. & Dalen, K. (2019). *Profesjonsetikk for psykologar*. Samlaget.

- Garmannslund, M. E. (2024a, 5. januar). Fagetisk refleksjon er en plikt. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2024/01/fagetisk-refleksjon-er-en-plikt>
- Garmannslund, M. E. (2024b, 16. januar). Fra rett eller galt til veien er målet. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2024/01/fra-rett-eller-galt-til-veien-er-malet>
- Garmannslund, M. E. (2024c, 31. januar). En tryggere klageprosess. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2024/01/en-tryggere-klageprosess>
- Grøndahl, P. (2024a, 2. januar). Tvangsetikk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 60(1), 50–52. <https://psykologtidsskriftet.no/kronikk/2024/01/tvangsetikk>
- Grøndahl, P. (2024b, 23. januar). Mye forsvar, lite refleksjon. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2024/01/mye-forsvar-lite-refleksjon>
- Molander, A. & Terum, L. I. (2010). *Profesjonsstudier – en introduksjon*. I Molander, A. & Terum, L. I. (red.), *Profesjonsstudier*, 2. utg. Universitetsforlaget.